

מאה שנה אחרי בואם לארץ-ישראל החלו

הצ'רקסים בגליל לחוש געגועים למולדתם

אחב אטיצ'מוז, נער שחרחר, גבהיקומה ודקיגורה, אהב נורא את סיחם נש, נערה יפהפיה, שפניה לבנות כמו השלגים של הר קאובק הגבוה, ועיניה כחולות, כמו מי נהר קובאן הרחב.

כל פעם שפגש אוהב את סיחם בחוגי הר קדונים במרכז כפרו, הבריכו עיניו השחור רות, ובלבו החם געשה סערה. ובכל פגישה כזו הסמיקו פניה הלבנות של סיחם, כאילו קרני השמש הראשונות נפלו על שלגי הר קאחוק, כי גם היא אהבה את הפרש הצעיר, הטוב, בעיניה, מכל הפרשים האמיצים של הכפר.

אך בדרכם אל האושר עמדו מיכשולים כבדים. משפחת הנערה לא ראתה את אוהב בעין יפה, רצתה למסור אותה לנער אחר. לכן החליט אוהב להתנהג לפי המסורת הי עתיקה של עמו: בשעות הערביים של יום אחד, משיצאה סיחם לטייל עם חברותיה, הופיע בדרך-העפר צעיר רכוב על סוסו הי לבן, כשכובע-פרווה על ראשו ופגיון ישר וארוך על מעילו השחור. הפרש התקרב אל קבוצת הבנות, התכופס מעל לסיחם היפה, הרים אותה בזרוע החזקה על גב סוסו — ונעלם מן הכפר לעיני מחצית תושביו.

הזוג המאוהב הסתתר במשך עשרה ימים בין הרי הקאחוק, עד שחזרו אל אוהב הי שליחים ששלח, שהביאו אתם את סליחת משפחת הנערה והסכמתה לנישואין.

כך היה מתגלגל סיפורם הרומאנטי של אוהב וסיחם, אילו היו שניהם עדין גרים באילה, אובן או אפיפס — אחד משלושת

לפני מאה שנה, בתום המלחמה בת 40 הי שנה שניהלה רוסיה הצארית נגד המדינה הי עצמאית האחרונה בקאחוק, מדינת שאמיל. הלוחמים העיקריים נגד הכיבוש הור היו בני העם הצ'רקסי. בעצם — השם צ'רקס הוא שמו של אחד מ-12 השבטים, שהדובק עליידי הרוסים לעם שלם. הם קראו לעצמם אדיגה — האצילים.

כשמלחמתם על החרות הסתיימה כבישולן, החליטו הצ'רקסים לעזוב את ארץ מולדתם ולא להישאר תחת שילטון זר. השולטן התורכי, עבד אל-חמיד, שעמד אז מאחורי מלחמת-החרות של מדינת שאמיל, הסכים לקבל את עם הלוחמים הקאחוקיים למדינתו. היתה זו יציאה גולה של עם שלם, הי מוכרה במקצת את ההיסטוריה היהודית.

שלושה מיליונים צ'רקסים עזבו אז את הקאחוק — רובם על ספינות בים השחור — והגיעו לאזור אנטוליה. רק חלק קטן של העם — כחצי מיליון איש — נשאר בי מולדתו.*

אבל השולטן התורכי לא קיבל את הצ'רקסים כפליטים סתם. הוא התכוון לתת לעם הלוחמים תפקיד מיוחד באימפריה התורכית רחבת-הידיים. היה זה תפקיד דומה לתפקידם של הקוזאקים באימפריה הצארית. כמו הי קוזאקים ברוסיה, נשלחו שבטים שלמים של צ'רקסים לאזורי הספר, כדי לשמור עליהם למען השילטון המרכזי.

כך נשלח שבט שאבסו ליוון, לאזור סלוניקי, אך גם שם לא ניתן לו לגור לאורך ימים. אחרי 14 שנות שמירה על הסדר בי

הכלה החסופה

סיחם נש יושבת על "כסא המלכה" המסורתי, שסודר ליום חתונתה. החתונה התקיימה עשרה ימים אחרי שבחיר-ליבה, אוהב, חסף את אוהבתו סיחם — שוב לפי המסורת הצ'רקסית העתיקה.

מכרחה להתחיל ללמוד את האלף-בית של שפת-האם, המבוסס על האלף-בית הרוסי. אחרי שסיים את השלב הראשון בלימוד עצמי, עבר בן-יהודה הצ'רקסי למערכת הי

לצה"ל, לקחו חלק בכיבוש העיר. כיום, בשרות חובה, הם נמנים עם החיילים הטיבים ביותר של צה"ל. רבים מבני הכפר הצעירים, אחרי שיחרורם מן הצבא, מת

חטיפה על גב הסוס

שניה בפעולתו — למלחמה במשרד-החינוך על לימוד השפה הצ'רקסית בבית-הספר הי מקומי. לא היתה זו פניה ראשונה של אנשי הכפר למשרד-החינוך. לפני שמונה שנים הם התחילו בהתכתבות עם המשרד הירושלמי, בבקשה לארגן בכפר בית-ספר עברי, במקום בית-הספר הערבי הקיים.

נימוקם היה הגיוני למדי. ילדי הכפר — טענו — אינם יודעים ערבית. הם מדברים צ'רקסית בבית ועברית בסביבה, המאובי לסת יהודים בלבד. חוסר בית-ספר עברי מפי ריע לבני-הכפר להמשיך בלימודים בבתי ספר תיכוניים, בכפר-תבור הסמוך, בסבריה ובפעולה. אך הפניות של ראשי הכפר נשארו ללא תשובה. הפקידים של משרד-החינוך מסרו את הטיפול בכפרם למחלקה למיעור סים, וזו לא הספיקה לקבוע את תוכנית הלימודים בבית-הספר המקומי.

גם פניותו של יוחאי שוקן נשארה ללא תשובה. אך הפעם לא בא סירובו השתקני של משרד-החינוך מסיבות ביורוקרטיות בלבד. ספרי-לימוד של השפה הצ'רקסית אינם קיימים בארץ. מה שהגיע לכפר-קמא היו ספרים סובייטיים. פקידי משרד-החינוך חששו, שיחד עם לימוד השפה יכניסו לבית הספר הצ'רקסי את התעמולה הקומוניסטית.

גייסים למשטרה. הם משרתים, בדרך כלל — בתחנות-המשטרה של המשולש הערבי — כאז כן עתה.

*** בנים עם בנות ***

יחד עם יכולתם להתבולל בכל סביבה ובכל חברה, שמרו הצ'רקסים הישראליים נאמנות למינהגים מסורתיים, שהביאו אתם מקאחוק הרחוקה.

הם מוסלמים. את האיסלאם הם קיבלו לפני כ-300 שנה מידי התורכים — אבל אינם שמיים, אלא אריים, השייכים לגזע של רוב עמי אירופה. גם מנהגיהם שונים ממינהגים של מוסלמים אחרים. בכפר קמא קיים, מאז ומתמיד, בית-ספר משותף לבנות ולבנים. הילדים והנערות מבלים את זמנם ביחד. הי ריקודים המסורתיים — קאברדינקה וקוזא צ'יק — הם משותפים לבנים ולבנות, וחתני נה בכפר קמא דומה לחתונה מסורתית בכפר הרוסי. גם נבחירת בן-יוג חופשית הנערה, ופעמים רבות מתחננים הצעירים בניגוד לרצון ההורים, בשירת החטיפה המסורתית. רק אחרי החתונה מתחיל לפעול החוק הי מוסלמי, והגנשים נסגרות בביתן ומופיעות בפומבי בפנים רעולות.

לפני שלוש שנים נפטר בכפר, בגיל 123, האיש האחרון שעזב בזמנו את הקאחוק הי לוחמת. אך זכר המולדת לא מת יחד איתו. הוא נשאר בשירים צ'רקסיים ובאגדות על אצילי הרים, רוכבי-הסוסים ואיבה-החרות. מקודש הקדשים נשמרו בכפר עשר הלבשות מסורתיות של הצ'רקסים. הצעירים לבשו אותן רק פעמיים בשנה: בחגיגת-עצמאות של מדינת-ישראל, ובטקס סיום השנות הצבאי של כל מחזור. לפני כשנה, אחרי הטקס בי אחד ממתנות הצבא, נגנבו שבע תלבושות כאלה עליידי גנבים אלמוניים.

מן הזכרון העממי נולדה בכפר קמא, בשנים האחרונות, התופעה המוזרה בי יותר: הציגות הצ'רקסית של ימינו. המולדת הישנה, בה נשאר רק חלק קטן של העם, קסמה לדור הצעיר.

אחרי ניתוק ממושך, התחדש הקשר עם הקאחוק הסובייטי לפני חמש שנים. כשכתב יוחאי שוקן, אחיו הצעיר של ראש המועצה המקומית, לקריין-הרדיו במייקופ, עיר-הבירה של החבל הצ'רקסי בקאחוק, מאז נמשך קשר הרואר. יחד עם מכתבים הגיעו לכפר קמא מייקופ ספרי-הלימוד הראשונים בי שפה הצ'רקסית. יוחאי שוקן עצמו היה

מחוז היווני של האימפריה, הועבר השבט לאזור ספר אחר: פלסטין. כך, בשנת 1888, הגיעו בני שאבסו לגליל התחתון, וכך נוסד כפר קמא, שמיספר תושביו מגיע כיום ל-1500. אנשי הכפר סבורים ששמו הגיע יחד

העלון שנשלח לישראל מהקוזאק הסובייטי

אתם מקאחוק, וששמו של הנהר קומא הי קאחוקי הפך לשם קמא הישראלי. בישראל נשארו הצ'רקסים תמיד נאמנים לשילטון. הם היו חיילים אמיצים בצבא הי תורכי וחיילים מצוינים בצבא האנגלי. בי מלחמת-השיחרור שמרו תחילה אנשי כפר קמא על ניטרליות מוחלטת, אך עשרה ימים לפני כיבוש נצרת התגייסו 70 אנשי הכפר

* לפני זמנא מעשרים שנה ניסו הי צ'רקסים לבנות-המועצות לחזור לעצמאות בנטיבות טראגיות, כשחתקרו הנרמנים לי קאחוק בסלחמת העולם השני. הנרמנים הכי ריזו על עצמאות צ'רקסטאן, ונדודו צ'רקסי קמא על ניטרליות מוחלטת, אך עשרה ימים לפני כיבוש נצרת התגייסו 70 אנשי הכפר

הכפרים של שבט שאבסו, בין נהר קובאן לנהר קומא — בהרי הקאחוק. אך ההיסטוריה שייקה מישחק מזור עם הי צ'רקסים, שכתוצאה ממנו נולדו השניים בי גליל התחתון, בכפר קמא, הגדול מבין שני הכפרים הצ'רקסיים בישראל.

במציאות הישראלית, בדצמבר 1965, היה סיפורו של הזוג מסורתי אומנם, אך דראמטי פחות. אוהב חסף את סיחם, אבל הביא את אוהבתו רק לביתה של משפחה שלישית, כשהוא עצמו נסגר בביתה של משפחה רבי עית. לשם באו השליחים, עם הסכמת משפחת הכלה לנישואין, והחתונה התקיימה בדיוק אחרי עשרה ימים, בשבת האחרונה.

*** הקוזאקים של ארץ-ישראל ***

הדרך הארוכה של אבות אוהב וסיחם להמרי הקאחוק לארץ-ישראל החלה בדיוק

הלבוש שנגנב בשלטון צבאי בצה"ל. העסמי, בשטח גמר חשירות הצבאי בצה"ל.